

CENAB ŞAHABEDDİN'İN ŞİİRLERİNDE SİMGESEL KURGU VE GÖRÜNTÜ DÜZEYLERİ

Veysel ŞAHİN¹

Özet

İnsanın zaman ve mekân karşısındaki tavrını görülebilir, duyulabilir ve anlaşılabilir kılan sanat, insanın gerçeklikle arasındaki ilişkiyi okuma ve anlamlandırma olanağı tanır. Dolayısıyla dünya/varlık/nesnenin gerçek anlamını, sanatın sonsuzluk açılımı ile bireysel anlamda yeniden yorumlayan sanatçı, gerçekliğe yeni aynı zamanda şahsi bir kimlik kazandırır. Bu kimlik kazandırma edimi, gizil anlamları okumaya yardım eden simgesel söylemlerle üst boyutlara çıkar. Bu açıdan düz okuma ve anlamlandırmalarla açıklanamayan simgeler, sözcüklerin çağrışım değerlerinden yararlanılarak yeni anlam birleşimleri oluşturmanın temel dayanak noktasını oluşturur. Tanzimat'tan sonra Batı tesirinde ortaya çıkan ve gelişen Servet-i Fünûn Edebiyatı, kısa süre içinde yeni bir edebî devir açar. Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatı'nda kendine büyük bir yer edinen Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden biri olarak kabul edilen Cenab Şahabeddin, sadece Servet-i Fünûn döneminin değil, Batı etkisinde gelişen Türk şiirinin kurucuları arasındadır. Şiirlerinde bireyin iç yaşantısını ve varlıkla keşişim noktasını, yaratıcı bir güç ile yeniden tasarlayan Cenab Şahabeddin, varlığın sonsuz dünyasını, dilin imkân ve çağrışım değerleriyle estetik olarak yeniden anlamlandırır. Duygu, hayal ve düşünceye ait söylemlerinin çoğunu şiir ile açıklama fırsatı bulan şair, eşya, nesne ya da varlığa kendi gerçek anlamlarının dışında yeni ve çağrışimsal anlamlar yükleyerek kendi şiir dünyasını zenginleştirir. Arapça ve Farsçada çok az kullanılan kelimelerle bireyin iç dünyasını alışılmamış ifadeler ve simgelerle yeniden yaratan şair, şiir dünyasında simgelere dayanarak kendine özgü bir estetik biçim kurar. Bu bakımdan hem sanatsal hem de düşsel/düşünsel boyutta bir yenilik gayreti içinde olan şairin şiirleri, aydın bir bilinç ve estetik değerlerin özümlemesiyle var olur.

Anahtar Kelimeler: Cenab Şahabeddin, şiir, simge, bireysel simge, geleneksel simge, evrensel simge.

SYMBOLIC FICTION AND IMAGE LEVELS IN CENAB ŞAHABEDDİN'S POEMS

Abstract

The attitude of man towards time and place is visible, audible and understandable, and art allows for the reading and understanding of the relationship between man and reality. Therefore, the artist who reinterprets the true meaning of the world / entity / object with the infinite expansion of art in an individual sense acquires a new personal identity at the same time as reality. This act of gaining identity comes to the top with symbolic discourses that help to read hidden meanings. In this sense, symbols that can not be explained by straightforward reading and meaningful expressions constitute the main focal point of creating new meaning combinations by taking advantage of the associative values of words. The Servet-i Fünûn Literature that emerged and developed in the Western influence after the Tanzimat opens a new literary cycle within a short period of time. Cenab Şahabeddin, considered as one of the leading names in the Servet-i Fünûn Literature, which acquired a great place in Turkish Literature during the Period of Renovation, is among the founders of Turkish poetry developing not only in Servet-i Fünûn period but also in Western influence. Cenab Şahabeddin, who redesigns the inner life of the individual and the point of intersection with existence with a creative force in his poems, aesthetically redefines the infinite world of existence with the values of possibilities and associations. Most of the rhetoric of emotion, imagination and thought enriches the world of poetry by introducing new and associative meanings outside the real meaning of the poet, object, object or entity that find poetry and opportunity to exploit. The poet, which recreates the inner world of the individual with unusual expressions and symbols in Arabic and Persian, forms a unique aesthetic form based on the symbols

¹ Yrd.Doç.Dr.,Fırat Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, veyselsahin68@mynet.com.

in the world of poetry. In this respect, the poet's poetry, which is both artistic and imaginative in the way of innovation, exists through the assimilation of an intelligent consciousness and aesthetic values.

Key words: *Cenab Şahabeddin poem, symbol, individual symbol, traditional symbol, global symbol.*

GİRİŞ

Simge ve Simgenin Kavramsal Açılımı

Duygu, hayal ve düşünceyi anlatırken dilin çizdiği sınıra anlam itibarıyla özgürlük kazandıran 'söz', varlığın gizli, farklı yanlarını açığa çıkararak önemli ve gerekli bir işlevi yerine getirir. Çünkü sözcükler her zaman duygu, düşünce ve heyecanları karşılayacak, taşıyacak kapsamda olamaz. Sözcüklerin karşılıklı etkileşiminden doğan yeni anlamları karşılamaya sözcüklerin sözlük anlamları yeterli değildir; ara ve artı anlamlar da vardır. (İnce 2011: 23). Bu anlamları ortaya çıkaran benzetme, simge (sembol), imge gibi bütün sözel biçimler, ifade ve ifade gruplarının hepsi, varlıkla yeniden bütünleşmeyi sağlayarak insanı kayıp anlamı bulmaya yönlendirir. Bu açıdan simge, "genellikle somut bir varlık bir obje, bir eşya olur ve çağrışımsal muhakemeler, tesadüfler alışkanlıklar benzer ilgiler yoluyla soyut değerleri temsil eder." (Çetin 2013: 92) Nitekim duygu ve düşünceleri ifade grupları halinde sunmak, anlamı çeşitlendirmeye yönelik işlemlerdir. Sanatçı ise hayal gücünün var ettiği durum ve duyguları 'söz' aracılığıyla aktarırken kullandığı sözel biçimleri bireysel, geleneksel ve evrensel anlamlar doğuran farklı çerçevelerde sunar. Şüphesiz sanatçı kurduğu bu söz varlığı ile görünenin ya da bilinenin ötesine geçmeyi arzular ve özgün anlamsal tasarımlar ile algısal/tinsel bir yolculuk gerçekleştirerek öte'lere ulaşır. Öte, "gerçekliğin yeniden üretilmesi şeklinde tanımlanabilir." (Durmuş 2011: 746) İnsanın öte'ye yönelmesi ise "kaba realitenin sıkıcılığından bunalan insan ruhunun mevcut ötesinde ifade imkânları arama ihtiyacının bir sonucu sayılabilir. Zira görünenin, gündelik olanın insanın ruh dünyasındaki rutin ve boyutsuz yansımaları; tükenişleri nefsinde en yoğun bir şekilde yaşayan sanatkârları, bu tek boyutluluktan kurtarmaya sevk etmiştir." (Korkmaz, 2002: 263) Dolayısıyla insan, yaratıcı bir güç ile var olanı bireysel, geleneksel ve aynı zamanda evrensel bir anlam evreni oluşturacak şekilde anlamsal olarak dönüştürür.

Anlamsal dönüşümü sağlamak için kullanılan simgeler, kendi varlık alanı dışında yeni ve farklı anlamlarla zenginleştirilerek kurgulanan bir anlatımın aracı durumuna gelir. Nitekim anlamsal zenginliği sağlayan simge, "en genel tanımıyla kendisi olmayan'dır. Yani bir şey'in, kendi anlamı dışında daima başka bir değer'i, kavram', fenomen'i tanımlamaya yönelik bir anlam ve/ya anlam dizgeleri doğrultusunda kullanılmasıdır." (Korkmaz 2002: 263). Dolayısıyla hayal gücü veya yaratma kabiliyetinin ardından doğan anlam tabakası içinde resmedilen simgeler, "karşıt, ilgisiz veya birbirlerinden çok uzaklardaki gerçeklikleri birbirlerine yaklaştırır, onları birleştir(se)" (Paz 1995: 110); de simge nihayetinde yerine geçtiği şeyi temsil eder.

Cenab Şahabeddin simge kurgusu "şiir estetiği açısından olduğu kadar Servet-i Fünûn devrinin, şiir, sanat, tabiat ve dünya görüşü açısından da son dere mühim özellikler arz eder." (Akay, 1998: 243). Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde simgeler farklı düzeylerde anlam taşır. Kendi varlığının gerçekliğini anlatmak için bireysel açılımlar ve arayışlar ile desteklenen 'bireysel-kişisel simgeler', söyleniş farklılığı olsa da anlamsal olarak kültürel ve evrensel kabul gören 'geleneksel ve evrensel simgeler', şairin dünya, varlık ve nesne ile olan ilişkisini ifade eden kurgusal tasarımlardır.

Kişisel-Bireysel Simgeler

Bir sanat eserinde algılama ve yansıtmanın farklılaşması yeni bir dünyanın aktarımını ve algılanmasını beraberinde getirir. Bu farklılık özünde, bilincin algı aracılığıyla gerçekleştirdiği öznel/bireysel bir kimliktir. “*Kişisel simgecilikte*” (Wellek, Warren 1982: 254-255) bireysel özgürlük yani öznellik, varoluşsal bir dizgede genişleyen yaratıcı potansiyelin kendini ötekilerden farklı kılmasıyla oluşur. Bu farklılık hem yaşamın kaybolan anlamını yeniden bulmanın yollarını açar hem de öteki bireyde duygu ve düşünceleri harekete geçirir. Dolayısıyla düşünsel ve çağrışımsal olması sebebiyle çok katmanlı anlam yapısına sahip olan bireysel simgeler, sanatçı ve alımlayıcıdaki muhayyilenin algılama ve yorum cephesini beslediği için “*insanlığın düşün ve coşku alanında zenginleşmesini sağlayan sözsel bir zenginlik*” (Cengiz 2014: 33) olarak kabul edilebilir. Bu bakımdan bireysel simgeler, sanatçı ya da konu aldığı bireyin, bilinçaltı ve bilinçdışı yanlarının ideal bir anlamsal farkındalığa dönüşerek bu anlamsal bütünlüğü nesne ve varlıkların kimliğinde aktarılmasıdır. (Erich 1995: 30).

Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde “*bireysel simgeler*”, şairin kendi dünyasını gerçek/nesnel dünyaya yansıttığı noktada ortaya çıkar. Nesnel gerçekliği bireysel kimlikle yeniden düzenleyen şair, bireysel yaşantısını kurduğu söz dizimi ile imler. Dilin ve anlamın dönüştürülmesiyle kurulan bu söz dizimi, sübjektif bir tasarım olduğu için bireysel simgeler görece anlamlar dünyasında yaşar. Çünkü kişisel simgeler, daha çok başkalarının anlayacağı bir imden ziyade sanatçının kendisinin anlayacağı ruhsal ve gizil bir anlam değeri taşır. Kendi içinde yaşadığı duygu ve düşünce dünyasını yeniden açımlayarak onu mevcut ve anlaşılır kılan sanatçı için bireysel dünyanın sığınağı olan simge, “*kişisel (...) özgürlüğe verilen anlamın 'onayı'dır.*” (Durand 1998: 27).

Cenab Şahabeddin şiirlerinde “*tabiatın çeşitli ve değişik öğelerini zaman zaman şiirlerinde konu edindir.*” (Kutlu 1972: 176) Şair “Türk edebiyatında tabiata gereken önemin verilmediğini tabiatın derinlemesine modern edebiyat ile özellikle Edebiyat-ı Cedide'nin bu ihtiyacı giderdiğini ifade eder.” (Karabulut 2015: 356) Şairin şiirlerinde özellikle “rüzgar, çınar, yağmur, kuş, yaprak, tabut, saat, gonca, beşik” simgeleri ile bireysel algının görüntü düzeylerini oluşturur.

'Terâne-i Mehtâb' şiirinde yapılan tasvirlerle ilkbahar/yaz mevsimine ait bir akşamı düşündüren şair, “akşam” ibaresine farklı anlamlar yükler. Olumlanan bir zaman dilimi olarak benimsenen akşam, sevgiliyle buluşma vakti olduğu için değerlidir. Özellikle “sâât-i semen-fâm, sâât-i pür-elhân, sâât-i muhabbet, sâât-i mülâkât” gibi orijinal ifadelerle imlenen akşam, aynı zamanda cinsellik ve muhabbeti de çağrıştırır.

“Artık uyan ey mâh,

Ey mâh-ı dil-ârâm,

Zîra geçiyor, âh!

Sâât-i semen-fâm!

Tüm lânenin oldu

Her bülbülü bîdâr;

Her gûşeye doldu

Elhân ile envâr.

Mâh eyledi rağbet

Âgûş -ı zemîne;

Serpildi muhabbet

Her kalb-i gamîne. (C.Ş.B.Ş., s. 115-116)

'Oğluma' adlı şiirde şair, yaşamın sıkıcı durumlarında kendisine nefes almayı sağlayan ve dertlerle sarmalanan geceye güneş gibi doğan oğlundan bahseder. Şair, yaşam kaynağı olan oğlunu, alışılmadık bir tamlama -gonce-i teselli- ile nitelendirir ve kendisini yaşlılık dönemlerinde yaşam, zaman ve mekâna bağlı kılacak olan oğlunu bir teselli kaynağı olarak görür.

"Rûhumun rîk-i inkisârında

Sade sen mâil-i teâlisin:

Makber-i bahtımın kenârında

Açılan gonca-i tesellisin..." (C.Ş.B.Ş. s. 179)

Baharı müjdeleyen "gonca" ile "bireysel bilincin" (Jung 1997: 43) öznesi olan oğul sembolize edilir. Baharı müjdeleyen "gonca" simgesiyle ortaya konan öznel bilinç yani "oğul" kendisini simgeleyen "gonca" kavramına bağlı olarak yaşam dönemlerinden gençliği, zamansal olarak da baharı düşündürür. Kavramsal olarak gençlik/bahar/goncanın karşısında duran "makber-i baht" ise tinsel anlamda ölümü çağırıştır. Bu açıdan bakıldığında şairi yaşama bağlayan oğul, eylemsel ve tinsel hareket alanı sağlayan yaşamsal destektir.

Varlık	Zaman	Çağrışım Oluşturan İbareler
Şair – Baba	Fiziksel/ Ruhsal Yaşlılık	Makber-i Baht
Evlat – Oğul	Gençlik	Gonca

'Belâ-yı Herem' ve 'Hayâl-i Mâder' şiirlerinde kullanılan "beşik" kavramı sözlük anlamı dışında kullanılarak bu kavrama şiirsel bir ifadeyle yan anlamlar kazandırılmıştır. Bu durum şairin kelimelere yüklediği simgesel

anlamların bir yansıması olarak kabul edilmelidir. Çünkü beşik, “tahta veya demirden yapılmış sallanır bir çeşit küçük karyola(dır) (Türkçe Sözlük 2005: 251). Ancak şairin algısında beşik, dünyayı sembolize etmektedir.

“Endişesi -o rişte-i lertzân-ı ömr ü merk- :

Bir anda atlayıp beşiğinden mezarına

Eyler bütün havâdis-i asrı peyinde terk!”

(Belâ-yı Herem, C.Ş.B.Ş., s. 126)

“Zavallı eyledi bir gün zemîn-i ye’se hübût

O penbe tıfl-ı melek-rû, o gonca-i handân

Beşikten etti kıyâm, etmek üzre kabre sukut!”

(Hayâl-i Mâder, C.Ş.B.Ş., s. 136)

‘İlk Muhabbet’ şiirinde aşk, sevgi gibi olumlanan değerlerin kaybedilmesinin ardından geriye kalan hatıraların insanda yarattığı hissiyat anlatılır. İnsan fiziksel olarak şimdiki zamana bağlı olsa da kültürel, algısal olarak geçmiş ve gelecek zamana da bağlıdır. Geçmiş zamanı akıl ve gönül birlikteliği dâhilinde şimdiki zamana taşıyan şair, örnek şiirde kendisini simgeleyecek olan “tabut” kavramını seçer. Tabut, artık yaşamayan yani ölmüş olanı içine alan bir tür sandıktır ve bu sandık içindekini mezara kadar muhafaza eder. Tabutun bu özelliği ile insan arasında bakışım kurarak simgesel bir anlam ağı kuran şair için kendisi, geçmişi anlamlı kılan yaşanmışlıkları ölene kadar varlığında taşıyan bir tabuttur. ‘Mersiye’ başlıklı şiirde ise sevgiliye dair bütün duygu ve düşünceleri, sevgilinin dünyada bıraktığı varlığı, anıları bir tabutun içine koyarak her an ruhunda taşıyan şairin böylesi bir simgeyi kullanması bilinçli bir tercihtir. Çünkü mersiye “ölen kişinin ardından söylenen şiir(dir)” (İsen 2006: 254). Şair ölen sevgilisini anlatırken ona dair bütün hatıraları, yaşanmışlıkları onun dünyadaki varlığını temsil eden bir tabut içine koyarak ruhunda taşır.

“Müteharrik, şikeste bir tâbût

Gibi, hâlâ birinci sevdâmın

Na’ş-ı pâk-i hayâlini taşıyım.”

(İlk Muhabbet, C.Ş.B.Ş., s. 145)

“Uçuşurken terânelerle tuyûr

Yağıyor hâtırımında berf-i sükût;

Ufk-ı mevsimde hep sürûd u sürûr

Düş-ı rûhumda bir soğuk tâbût!”

(Mersiye, C.Ş.B.Ş., s. 182)

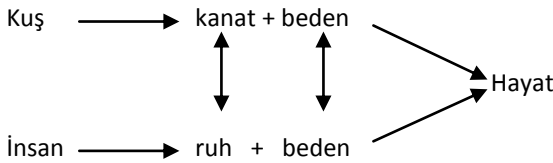
Pitoresk bir algıyla yazılıp alegorik özelliklerle desteklenen 'Mürg-ı Siyâh' şiirinde ise şair, kederli kalbi "siyah kuş" simgesiyle açılar. "Şair bu dizelerde trajik bir ruh hali ortaya koyar." (Karabulut 2013: 80). Cenab Şahabeddin "siyah kuş" simgesiyle "Dış dünyadan aldığı samimi tesirle hakikate bir hayli şekil vereme ve tabiat güzelliğinden bir tabiat güzelliği çıkarmak maddi dünyayı zihindeki dünyada değiştirerek" (Ercilasun 1994: 122) yeni bir imgesel anlam ağı oluşturur. Servet-i Fünûn neslinin genel algısı olan karamsarlık ve melankolik durum, bu şiirde de sanatsal bir yaratıma dönüştürülür. Şair, kanadı kırılmış ve gece gündüz feryat eden bir kuşu, mekân ve zamanın sınırlayıcı etkisinden (dünyada olmak) doğan bunaltı ile çaresiz kalan insanı imleyerek anlatır.

"Dilerdi gâh u bî-gâh uçmak ammâ bir yed-i mechûl

Onu iskât ederdî hâke bir cism-i gîrân-âsâ;

Düşer, ağlardı ol mürg-ı şikeste-şehper ü ma'lûl!" (C.Ş.B.Ş., s. 82)

'Mürg-ı Siyâh' şiirinde insanın dünyalık yolculuğunu teşhis, intak ya da benzetme sanatlarıyla kurgulayan şairin kuş simgesi ile insan arasında kurduğu benzerlik aşağıdaki tablodaki gibi şekillenir.

Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde bireysel simgeler, şairin kişisel bilinç/bilinçaltı, duygu, düşünce ve algısına göre şekillenir. Devrin ve mizacın etkisiyle gelişmeye fırsat bulan ölüm, yalnızlık, çaresizlik gibi izlekler, dilin anlam evreninde kurulan bireysel simgeler ile anlamlandırılır.

Geleneksel Simgeler

Geleneksel simgelerde geçmiş-şimdi-gelecek üçlemesinde kullanılabilir olmaya dayalı bir etkileşim söz konusudur ve zamana yayılan bu tekrarlanma simgenin ilk kullanımının anlamsal olarak onayıdır. Ancak sanatsal yaratımda amaç geçmişin kültürel birikimini aynen yineleme ve yeniden gösterme değil, yeni bir biçim ve ifade tarzı ile bugünü anlatmaktır. Nitekim "yeni biçimin ortaya koyduğu anlam katmanı "kapalı zihinsel eylem alanlarını" göstererek geçmiş kültür birikiminin bugüne gönderilmesini gerçekleştirir. Bu da eskil simgelerin bulgulanmasıyla ve çözümlenmesiyle oluşur. Eskil simgelerin çözümlenmesi, onların yarattığı anlam arayışlarının o günkü ifadesini değil, bugünkü zihinle temellükünü getirir." (Kahraman 2000: 301) O halde şairin geleneksel bütünlük içine yerleştirdiği anıştırmalar ve göndermeler ile şimdiki anlamlandırdığı söylenebilir.

Cenab Şahabeddin şiirlerinde, geçmiş kültürün yani geleneğin oluşturduğu ortak bilinçaltı ve arkaik kavramlar ile geleneğe yönelik göndermelerde bulunur ve "kış, hazan, bahar, gece, gündüz, kar, gonca, gül, ay" gibi kelimeleri geleneksel boyutlu simgelere dönüştürür. Cenab Şahabeddin şiirlerinde kurguladığı "simgeler ve

belirtkeleri toplumsal yaşamdan ayrı tutulamayan” (Eliade 2002: 19) geleneğin hazırladığı algı ve anlamlandırma ile biçimlendirilir.

Şairin şiirlerinde “kış” simgesi, kolektif bilincin bireysel bilince yansımalarının ortak noktasını teşkil eden en önemli ve en çok kullanılan imgelerinden biridir. Özellikle insan ve zaman merkezli bir kurğu ile dile getirilen şiirlerde şair, niteliksel zaman algısını öne çıkarsa da şairin duygu/düşünce dünyasında var olan bu yaratıcı edimler, kolektif bilinç düzleminde işlenerek imgesel bir açılıma ulaşır. ‘Elhân-ı Şitâ’ şiirinde şair, varlığın yok olma macerasını “zaman” olgusuyla ilişkilendirerek anlatırken doğaya ait farklı varlıkları sembolik bir dille konuşturur.

“Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş;

Eşini gâib eyleyen bir kuş

Gibi kar

Geçen eyyâm-ı nevbahârı arar...

Ey kulûbun sürûd-ı şeydâsı,

Ey kebûterlerin neşîdeleri,

O bahârın bu işte ferdâsı:

Karlar

(...)

Ey uçarken düşüp ölen kelebek

(...)

Gittiniz gittiniz siz ey mürgân,

Şimdi boş kaldı ser-te-ser yuvalar;” (C.Ş.B.Ş., s. 153-154)

Şiirde geleneksel algıyı “kar” simgesini kullanarak veren ve canlı-cansız bütün varlığın dünyadaki oluş sürecine göndermede bulunan şair, yaşamın kış mevsimi ile sonlandığını imler. “Cenab karların uçuş halindeki renklerini “beyaz lerze, dumanlı kuş” şeklinde tasvif ettikten sonra bir takım benzetmelerle onları başka varlıklar haline koyuyor” (Kaplan 2009: 104) Çünkü kış, geleneksel algıda sadece bir mevsim değil aynı zamanda ölümün habercisi, yaşamın sonudur. İnsanı kuşatan, insanın kendisini gerçekleştirmesine izin vermeyen yönüyle olumsuz bir imgesel değerdir. (Kaplan 2009: 100- 104)

‘Temâşa-yı Hazân’ şiirinde şair, doğadaki varlıkların hatta doğanın bile hazan mevsiminin gelmesiyle birlikte can çekişmeye başladığını ve ölüme doğru gittiğini söylemektedir. Şiirde bütün doğaya yansıyan bitkinlik ve zayıflık, doğanın yaşamak zorunda olduğu bir hastalık gibi tasvir edilir. ‘Hazân’ ibaresi, sözcük anlamıyla soğuk mevsimi

ifade ederken, metaforik bir söylem olarak ise ölüme gidiş, yokluk gibi olumsuz anlamlar çağırıştırır. Böylelikle şair, bu anlam katmanlarının içine gizlediği geleneksel algıyı fark ettirmeye yönelik atılımlarda bulunur.

“Sevgilim, dinle, işte bâd-ı hazân

Müteverrim misâli öksürüyor,

Hem de bir öksürük ki çok sürüyor;

Bir bahâr-ı terennümün her ân

Çâk olur sanki sadr-ı hâtırası:

Bu suâlin kesilmiyor arası;” (C.Ş.B.Ş., s. 152)

İhtiyarlık, zayıflık gibi insanın zaman karşısındaki çıkmazlarını ifade ederek simgesel bir anlama bürünen hazan mevsiminin geleneksel algıdaki kullanımı çoğu zaman metaforiktir ve bu mevsim kaçınılmaz sonun yani ölümün yaklaştığını gösteren belirteçlerle doludur. Doğada rüzgâr, insanda ise çeşitli hastalıkları işaret eden bu belirteçlerin ortak noktası ise varlığı ölüme götürmesidir.

Zaman düşüncesini algı düzleminde şekillendiren bu simgeler, zamana işlevsel açıdan bakılmasını sağlayarak *“varlık içre Var”* (Steiner 2003: 67) olana anlamsal açıdan derinlik kazandırır. Nitekim *“Geçmiş; canlılık, heyecan, sevinç ve tazelik kaynağıdır ve böyle olduğu için de insan daima özlemle geriye dönüp baktığı geçmiş arar. Yine ‘Temâşa-yı Hazân’ şiirinde bu özlemi ‘Bir tahassürle dem-be-dem dönerek / Eylemek cebhe-i hayâta nazar: / Bu azîmette bir fecâat var!..”* (C.Ş.B.Ş., 151) mısralarıyla dile getiren şair, insanın zamansal olarak ölüme doğru gitse de algısal olarak hep yaşama bağlı olduğunu imler. Ahmet Haşim’in, *“Türkçede ilk hakiki tabiat şiiri, ilk sonbahar şiiri”* (Haşim, 2004: 39) olarak nitelendirdiği bu şiir, melâlden bahsetmesine rağmen, bu melâlin veremli kız melâli değil, güneşin soğumasıyla bütün tabiata yansıyan zeval ve bitkinliğin, zayıflığın manzaralarından oluşan durgun su, hava toprak ve ağaçların, melâli oluştuğunu dile getirir.

Cenab Şahabeddin’in şiirlerinde geleneksel simgelerin netlikle görüldüğü şiirler özellikle aşk ve kadın izlekleriyle kurgulanan şiirlerdir. Toplumsal konulardan uzak durarak bireyselliğe yönelen şairin aşk ve kadın algısını işlediği şiirlerinde, onun şiir estetiğini oluşturan öğelerin çoğu doğrudan doğruya kadın simgesine dayanmaktadır. Bu bağlamda kadın, *“gerek şiirinin muhatabı gerekse şiirinin oluşumunda önemli bir görevi üstlenmiştir. Öncelikle bir ilhâm kaynağı olarak kadın, şiirinin doğurgan (s)imgesidir”* (Özcan 2006: 30).

Geleneksel algıdan aldığı ödünç öğelerle aşk-kadın algısını kuran şair, *‘Tasvir-i Cânân’* ve *‘Muhabbet’* adlı şiirlerinde Divan şiirini hatırlatan bir üslupla sevgiliyi *“gonce, gül, seher, sümbül, gülzar”* gibi ibarelerle ifade ederken renkli bir tablo çizer.

“Etmekte gül dudaklarını handeler tavâf

Gülmekte cebhesinde leb-i tâze-i seher

Koklar bahar vechini üşkûfe-i şebâb

Gül-gonce-i dehânını âşûb-ı aşk öper."

(Tasvir-i Cânân, C.Ş.B.Ş., s. 64)

"Gonce femini bûs edeli tıfl-ı muhabbet

Rûhum gibi gülzâr-ı tahayyülde revandır

Okşar leb-i ma'sûmunu enfâs-ı saâdet

Rûhum gibi gülzâr-ı tahayyülde revandır"

(Muhabbet, C.Ş.B.Ş., s. 66)

"Divan şiirinde en çok sözü edilen çiçek, güldür. (...) Gerek koku, gerekse renk bakımından çok güzel olan gül, daima tazedir. Bu yönüyle bağın, çemenin ve baharın vazgeçilmez bir ögesidir." (Pala, 189-190) Bununla birlikte "gül, klasik Türk şiirinde en çok doğal ve kozmik öğelerle ve insan uzuvlarıyla ilişkilendirilmiştir. İlişkilendirildiği şahıslar arasında sevgili ve güzel; uzuvlar arasında yanak, yüz ve dudak" (Bayram 2007: 212) vardır. Dolayısıyla gülün şekil, koku, tazelik, güzellik, hassaslık gibi gerçekçi ya da simgesel bakış açıları ile şekillenen algı, klasik Türk şiirine yansıyan toplumsal ve kültürel yapı hakkında ipucu verecek niteliktedir. Teşbih, teşhis, istiare gibi farklı sözel biçimler aracılığıyla ilişkilendirildiği öğeler hakkında olumlu anlam ve çağrışım değerleri kuran gül, klasik bir estetik unsur olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. "Gülün yukarıda zikredilen estetik hususiyetlerinin yanı sıra şairlerce kabul görmesinin bir diğer nedeni de gül-bülbül ilişkisi içinde ve âşığın göstereni bülbüle karşılık sevgilinin göstereni olarak kullanılmasıdır. Bu da gülün klasik Türk şiiri estetiğinin en önemli iki unsurunu yani âşık ve mâşuku açıklamakta ve anlatmakta önemli bir görev icra ettiğinin göstergesidir." (Açıl 2015: 12) Bu bağlamda örnek metinde geçen "gül-gonce-i dehân" tamlaması ile gül ve sevgili arasında kurduğu ilişkiyi anlamsal ve biçimsel olarak klasik şiir tabanına yerleştiren şairin, klasik Türk şiir estetiğine işlevsel olarak katkıda bulunduğu söylenebilir.

'Aks-i Mâh' şiirinde tabiat tasvirinin ardından "kadın" ile "ay" arasında ilişki kuran şairin, yine geleneksel bir algıyla şiiri kurguladığı görülür. Nitekim divan şiirinde "ay" parlaklığı ve nuru sebebiyle sevgiliye benzetilerek âşığın gönlünü ve dünyasını aydınlatan bir unsur olarak kullanılır.

"Ol kadar benzerdi mâh-ı envere

Kim sanırdı her bakan ol dilbere

Bir ağaç altında aks-i mâh uyur!" (C.Ş.B.Ş., s. 85)

Cenab Şahabeddin, şiirlerinde kurduğu anlam dünyasını toplumun kolektif dünyasında anlam bulan geleneksel simgeler ile açıklar. Şair, toplumsal düzeyde yansımasını bulan bu simgeleri kullanarak şimdiki kültürel/geçmiş birikimlerle ilişkilendirir ve böylelikle ortak hafızanın devamını yani geçmişin sürekliliğini sağlar

Cenab Şahabeddin'in Şiirlerinde Evrensel Simgeler

Geleneksel simgeleri tarihsel ve kendilik sürecinin oluşunu gündelik hayatta sıklıkla kullanırız. Bu tür sembolleri yalnızca kelimelerle sınırlı tutamayız. Hayatımızın içinde kendi anlamsal derinlikleri oluşturan geleneksel simgeler, toplumların hafızası gibidir. Nesne ve varlığa kendi anlamı ve fonksiyonu dışında yüklenen anlam ait olduğu ya da üretildiği toplumun kolektif anlamda dünya algısıyla alakalıdır. Erich Fromm geleneksel sembollere verilecek en yaygın örnek kelimelerdir. Ama geleneksel simgeleri, yalnızca kelimelerle sınırlı tutamayız. *"Bazen resimler de geleneksel sembollere bir örnek olabilir. Örneğin bayrakların, renkleri ve sembolize ettikleri o ülkeyle yakından uzaktan hiçbir ilgileri yoktur. Fakat buna rağmen onlarda birer semboldür ve bayraklar, ülkelerin en güzel tanıtım aracı olarak kabul edilmişlerdir."* (Fromm 1995: 31) Görüldüğü üzere geleneksel semboller sembol olan varlıkla kazandığı anlam arasında göstergesel bir benzerlikten ziyade toplumun simgeleşen nesne ve varlığa verdiği anlam simgenin türünü belirler. Bu açıdan geleneksel sembollerin anlamları herkes için aynı ve ortak olduğu gibi kişiye ve belirli toplumlara özgüdür. (Fromm 1995: 38). Sanatçılarda evrensele ulaşmak için insanlığın bu ortak dil hafızasından beslenerek kendi duygularını, yaratıcı güçleri ve cesaretleri ortak dilin imkânlarıyla insanlığa sunar. Cenab Şahabeddin şiirlerinde, şiirlerinde evrensel semboller, ortak dilin şiirde kendini bulmasına imkân tanır. Servet-i Fünûn şairler arasında evrensel simgelerin dilini şiirle bütünleştiren şair, sadece kendi milletinin değil bütün insanlığın mitik öyküsünü simgenin evrensele açılımı ile ortaya koyar.

Evrensel simgeler, *"yüksek bir gerçekliğin yansıması ya da gölgesi"* (Lings 2003: 9) olarak gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin ortak görme, bilme ve anlamlandırma süresi sonrasında insanlığın üzerinde ortak bir kaniya, yoruma ulaştığı bir simge türüdür. Dolayısıyla yaratılan simgeler ortak algının yarattığı anlam bütünlüğüne dayanması, sanatçının duygu ve düşünce dünyasını evrensel anlamda açıklamasını kolaylaştırır. Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde "anâsır-ı erbaa" olarak bilinen "toprak, hava, ateş ve su" unsurlarından özellikle "ateş" ve "su" kavramlarını simge olarak kullanır.

'**Cûy-ı Hoş-revân**' şiirinde insan ruhunun öyküsünü tasvir eden şair, yaratıcı söylemin en önemli simgesi olan "su"yu kullanır. Su, gerçek anlamda bütün varlığın yaşam kaynaklarından biridir. Simgesel kullanımlarda farklı anlamlar çağırırsa da *"hemen hemen bütün mitlerde ve inanç sisteminde saflığın, temizliğin, hayat vermenin, günahlardan arınmanın, yok ediciliğin simgelerindedir."* (Karabulut 2016: 2) Şairin sonsuzluk duygusu, yaşama isteği ve tinsel olarak dünyaya yayılma, ilerleme idealinin yansımalarından doğan bu şiirde mahdûd mekânlar ancak ruh aracılığıyla aşılır. Nitekim ruh, yaratılış gereği engel kabul etmeyen niteliğiyle sonsuzluğa akmak ister ve dünyanın sunduğu sınırlılıktan kaçarak içsel ve düşsel yolculuklar gerçekleştirir. Bu açıdan *"su, güçlerin bağdaşım izleklerini örnekleme bakımından en uygun unsur"* (Bachelard 2006: 108) olarak engelleri ortadan kaldıran, sınırlar aşan özelliği ile ruh arasında güçlü anlam tabakaları kuran şair, ırmak/su simgesiyle insanı sınırlayan dünyaya karşı durabilen ruhu sembolize eder.

"Mahdûd reh-güzârı dikenlerle ser-be-ser;

Eşvâk-ı reh-güzârına rağmen akar gider;

Pür-hûn u yâre mansabına eyler ittisâl;

Mansabda muntazırdır ona bir yem-i keder!..

Ey rûh-ı pür ümidim, ey âşûb-ı pür hayâl,

Bir şairin hayâlidir ol cûy-ı bî-meâl!" (C.Ş.B.Ş., s. 83)

Cenab Şahabeddin'in şiirlerindeki bir diğer evrensel simge "ateş"tir. **'Senin İçin'** şiirinde güneşin özelliklerini varlığında görünür kılan sevgili, dünyalık zaman ve mekâna derinlik kazandırır. Nitekim güneş, bütün varlıkların var olduğu eksenin ışık ve hayat kaynağıdır. Öte taraftan şairin yaşadığı dikey boyutlu değişim ve dönüşümü özellikle ateş simgesi belirgin kılmaktadır. Çünkü ateş, değiştirme, zamanı hızlandırma isteği uyandırır, bu koşullarda insan yazgısını açıp genişletir ve kendi yaşamını dünyanın yaşamına bağlar. (Bachelard 2007: 27) Bu bağlamda örnek şiire bakıldığında gençlik, bağlılık ve canlılığı simgeleyen ateşin yatay düzlemdeki yaşamı dikey boyuta geçiren eril bir simge olduğu görülmektedir. Özellikle aşkın gönülde yarattığı duygular da ateşin yakıcılığı ile benzer kılınır. Çünkü ateş, her daim aşkı ve cinselliği çağıran bir semboldür.

"Doğuyor ömrüme bir yirmi sekiz yaş güneşi

Bir kuş okşar gibi sen saçlarımı okşarken.

Koklarken ellerini gülleri koklar gibi ben;

Avucundan alırım kış günü bir yaz ateşi." (C.Ş.B.Ş., s. 203-204)

Duygu ve düşüncelerin tarihsel olarak anlamı kabullenilmiş varlık ve nesnelere ile aktarılması insanın evrensel yansıyan güçlerini gösterir. "ateş, su, güneş" gibi simgeleri kullanarak evrensel insanın bilincine göndermede bulunan Cenab Şahabeddin bu simgeleri oluştururken değerler dünyasını ortak/aynı anlamı kuracak şekilde bireysel bir dil anlayışı ile sunar.

SONUÇ

Simgesel anlamda özellikle tabiat, varlık ve eşya ile insan arasındaki bakışımı yakalayan şair, geliştirdiği farklı bakış açılarını bireysel, geleneksel ve evrensel anlam tabakaları oluşturarak dile getirir. Böylelikle şair, dilin anlam evreninde kurduğu simgeler ile ölüm, yaşam, zaman, mekân gibi temel izlekleri açımlayarak kendi iç dünyasını öznel, geleneksel ve evrensel bir algıyla bütünler.

Yenileşme dönemi Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Cenab Şahabeddin, birey, gelenek ve evrensel ait değerlerin edebî esere yansımalarını güçlü ve şahsî bir söylemle dile getirir. Bunu yaparken anlatım gücünü doruğa çıkaracak yeni birleştirmeler ve türetmelerden yararlanan şairin şiir sanatındaki esas gayesi, orijinal ifadeler yakalamaktır. Alışılmamış bağdaştırmalar kullanarak bireye özgü dil kullanımını üst boyutlara çıkaran şair, böylesi bir anlatımın kurduğu simgeler sayesinde sözcüklere karakteristik bir özellik kazandırmaktadır.

Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde bireysel imgeler, şairin kendi dünyasını gerçek/nesnel dünyaya yansıttığı noktalarda ortaya çıkar. Nesnel gerçekliği bireysel kimlikle yeniden düzenleyen şair, bireysel yaşantısını kurduğu söz dizimi imgesel bir kurguyla yeniden inşa eder. Cenab Şahabeddin şiirlerinde "kuş, yaprak, tabut, saat, gonca, beşik" imgeleri ile bireysel algının görüntü düzeylerini oluşturur.

Cenab Şahabeddin şiirlerinde, geçmiş kültürün yani geleneğin oluşturduğu ortak bilinçaltı ve arkaik kavramlar ile geleneğe yönelik göndermelerde bulunur ve "kış, hazan, bahar, gece, gündüz, kar, gonca, gül, ay" gibi kelimeleri geleneksel boyutlu imgelere dönüştürür. Bu imgeler geleneğin hazırladığı algı ve anlamlandırma ile biçimlendirilir.

Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde "anâsır-ı erbaa" olarak bilinen "toprak, hava, ateş ve su" unsurlarından özellikle "ateş" ve "su" kavramlarını evrensel imgeler olarak kullanır. Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde kullandığı evrensel semboller, insanlığın ortak bilince anlam bulan ortak bir göstergeler dizgesidir. Bu dizge insanlığın ortak bilinci, tarihsel ve mitik öykülerini imgenin anlam bütünlüğü içinde ortaya koyar.

Cenab Şahabeddin'in şiirlerinin imgeler kurgusu ve görüntü düzeyleri, şairin kendi varoluşsal değerlerini nesne, varlıklar üzerinde kazandığı anlam ağı ile yeniden kavramamızı sağlar. Nitekim Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde nesne ve eşyanın ruhuna sinen tarih ve gelenek, varlık ve nesnelere dünyasının keşfedilmesi veya keşfedilmeye zorlanması ile imgesel bir anlam ağına dönüşür.

KAYNAKÇA

- Açıl, Berat (2015). "Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi-FSM Scholarly Studies Journal of Humanities and Social Sciences*. Sayı/Number: 5. Yıl/Year: 2015 - Bahar/Spring.
- Akay, Hasan (1998). *Cenab Şahabeddin'in Şiirleri Üzerinde Stilistik Bir Araştırma*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Bachelard, Gaston (2007) . *Ateşin Tinçözümlemesi*. çev. Nail Bezel. İstanbul: Öteki Yay.
- Bachlard, Gaston (2006). *Su ve Düşler*. çev. Olcay Kural). İstanbul: Y.K.Y.
- Bayram, Yavuz (2007). "Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler". *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume. 2/4 Fall 2007.
- Cengiz, Metin (2014). *İmge Nedir*. İstanbul: Şiirden Yay.,
- Çetin, Nurullah (2013). *Şiir Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Yay.
- Durand, Gilbert (1998). *Sembolik İmgelem*. çev. Ayşe Meral, İstanbul: İnsan Yay.
- Durmuş, Mithat (2011). "İmge-Sembol Kavramlarını Yorumlama Projesi ve Melih Cevdet Anday Şiirinde İmge". *Turkish Studies*. Volume 6/3. s. 745-762.
- Eliade, Mircea (2002). *Asya Simyası*. çev. Lale Arslan. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Ercialsun, Bilge (1994). *Servet-i Fünûn'da Edebi Tenkit*. Ankara: MEB. Yay.
- Erich, Fromm (1995). *Masallar Rüyalarda Mitoslar*. çev. Aydın Arıtan, Kaan Ökten. İstanbul: Arıtan Yay.
- Haşim, Ahmet (2004). *Bütün Eserleri 3, Gurabahâne-i İklakan-Diğer Yazıları*. Haz.İnci Enginün-Zeynep Kerman), İstanbul: Dergâh Yay.
- İnce, Özdemir (2011). *Şiir ve Gerçeklik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- İsen, Mustafa (2006). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yay.
- Jung, Carl. Gustav (1997). *Bilinç ve Bilinçaltının İşlevi*. çev. Engin Büyükin. İstanbul: Say Yay.
- Kahraman, Hasan Bülent (2000). *Türk Şiiri, Modernizm Şiir*. İstanbul: Kitap Matbaası.
- Kaplan, Mehmet (2009). *Şiir Tahlilleri I Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, İstanbul: Dergâh Yay.
- Kaplan, Mehmet (2011). *Cenab Şahabeddin'in Bütün Şiirleri*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Karabulut, Mustafa (2015). "Cenab Şahabeddin'in Şiirlerinde Tabiat İnsan Ruhu İlişkisi". *International Journal of Languages' Education and Teaching*. Volume 3, Issue 3, s. 352-364
- Karabulut, Mustafa (2015). "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde "Su" İmgesi". *Kültür ve Sanat Sempozyumu-III (ADYÜ-Sempozyum)*. 19-20 Nisan 2016.

- Karabulut, Mustafa (2016). *Cenap Şahabattin Şiiri- Tematik Bir İnceleme*. İstanbul: Kesiy Yay.
- Korkmaz, Ramazan (2003). *İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, Ankara: Akçağ Yay.
- Kutlu, Şemsittin (1972). *Servetifünun Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul: Bateş Yay.
- Lings, Martin (2003). *Simge Kökenörnek Oluşum Anlamı Üzerine*. çev., Süleymen Sahra. İstanbul: Hece Yay.
- Özcan, Tarık (2006). "Cenap Şahabettin'in Şiirlerinde "Şiir-Kadın" İmgesi". *Türk Dili*. C:20, S:115, s. 30-33.
- Pala, İskender (1990). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü I-II*. Ankara. Akçağ Yay.
- Paz, Octavia (1995). *Yay ve Lir*. çev., Ömer Saruhanlıoğlu, İstanbul: Era Yay.
- Steiner, Goerge (2003), *Heideger*. çev. Süleymen Sahra. İstanbul: Hece Yay.
- Türkçe Sözlük (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Wellek, Renē-Warren, Augustin (1982). *Yazın Kuramı*. çev. Yurdanur Salman- Suat Karatay. Ankara: Altın Kitaplar Yay.

